

Hogyan teljesített a magyar gazdaság az elmúlt 100 évben? – A gazdaságtörténet legfontosabb adatbázisa alapján meglepően jól

2020. október, Szepesi Balázs

Meglepő eredménnyel jár a hosszú távú gazdasági statisztikák böngészése. A világ egyik legmegbízhatóbb gazdaságtörténeti módszertani központja által 2018-ban közzétett adatbázis szerint Magyarország az elmúlt 100 év nyertesei közé tartozik. Meglepőek az eredmények – ha igaznak bizonyulnak, alaposan át kell gondolni az elmúlt évszázadról alkotott képünket.

A Maddison Project friss adatbázisa szerint Magyarország egy főre jutó bruttó nemzeti termékének értéke jóval gyorsabban nőtt, mint sok nálunk szerencsésebbnek tartott országé. A világ hozzánk hasonló gazdasági szintű országainál is gyorsabban fejlődtünk. 33 olyan ország van, amelyiknél ma már többet ér egy főre jutó nemzeti jövedelmünk, pedig gazdagabbak voltak nálunk.

A Maddison Project

Az elemzéshez használt adatbázist 2018-ban publikálták a Groningeni Egyetem kutatói. A [Maddison Project adatbázisa](#) a fellelhető történelmi dokumentumok, gazdaságtörténeti tanulmányok és közgazdasági elemzések alapján készült. Legújabb verziójában [új módszertant használtak](#), ebben az országok közötti árkülönbségek pontosabb kiküszöbölésének köszönhetően az egyes országok jövedelmei jobban összehasonlíthatóak. (Az új adatbázis [részletes módszertani bemutatása itt.](#)) A módszertani kérdésekre a cikk mellékletében térünk ki részletesebben.

A 424-es – magyar tervezésű és gyártású gőzmozdony

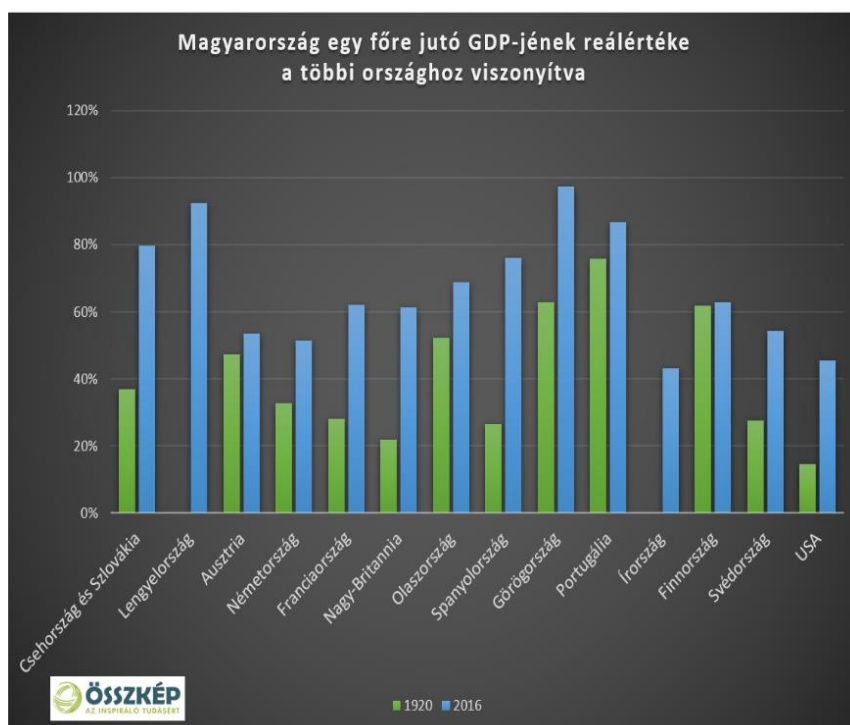
Felzárkózás

Magyarország gazdasági lemaradásának jelentős részét ledolgozta a fejlett nyugati világhoz képest. 2016-ban a vizsgált országok egy főre jutó nemzeti jövedelmének 60 százalékát állítottuk elő – 1920-ban 32 százalékon álltunk.

- Nincs olyan ország a vizsgáltak között, amelyek 1920 óta százalékban növelni tudta volna gazdasági előnyét hazánkkal szemben. (Írország lenne valószínűleg ilyen, ha nem 1923-ban alakul meg.)
- Csak két olyan ország van, ahol nem sikerült legalább 10 százalékkal csökkentenünk a jövedelemkülönbség arányát (Ausztria, Finnország).
- Hat esetben a gazdasági teljesítmény különbségének csökkenése meghaladja a 30 százalékpontot.

Az Összkép a magyar társadalom és gazdaság működéséről szóló elemzések magazinja. [Iratkozz fel hírlevelünkre, kövess minket](#), ha szeretnéd mélyebben megérteni, hogyan működik Magyarország.

A felzárkózás mértéke	
Mennyivel változott az arány az adott ország és Magyarország egy főre jutó nemzeti jövedelmének reálértéke között?	
Spanyolország	50%
Csehország és Szlovákia	43%
Nagy-Britannia	40%
Görögország	34%
Franciaország	34%
USA	31%
Svédország	27%
Németország	19%
Olaszország	16%
Portugália	11%
Ausztria	6%
Finnország	1%

Forrás: saját számítás a [Maddison Projekt](#) adatai alapján

Pozíciójavítás

Hasonlóan pozitív eredményt kapunk, ha nem a viszonyítási alapként gyakran felmerülő országokhoz hasonlítjuk hazánk gazdasági teljesítményét, hanem azokhoz az államokhoz, amelyek egy adott évben hasonló egy főre jutó GDP értékkel rendelkeztek.

Akár 1920-at, akár 1950-et, akár 1990-et választjuk kiinduló pontként, Magyarország gyorsabban fejlődött, mint azok a helyek, ahol az egy főre jutó nemzeti termék reálértéke kevesebb mint 20 százalékkal tért el a miénktől. A hasonló gazdasági fejlettséggel indulók között Magyarország rendre javította helyezését az országok rangsorában.

Magyarország és az 1920-ban, 1950-ben, illetve 1990-ben hasonló gazdasági teljesítményű országok egy főre jutó hozzáadott értékének változása								
	1920	2016		1950	2016		1990	2016
Nicaragua	1360	4872	Haiti	2661	1636	Ukrajna	10638	9694
India	1301	5961	Afganisztán	2392	1929	Georgia	11626	10483
Bolívia	1044	6118	Szenegál	2325	2544	Gabon	10860	14334
Guatemala	1300	7137	Szíria	2520	3557	Mexikó	9766	15803
Indonézia	1308	10511	Ghána	2322	3753	Bulgária	10874	17953
Ecuador	1381	10536	Marokkó	2712	7613	Montenegró	11755	18244
Sri Lanka	1271	11118	Líbia	2976	8096	Argentína	11878	18695
Peru	1089	11540	Dominika	2404	9773	Belorusszia	12857	18766
Kolumbia	1484	12963	Equador	2441	10536	Törökország	10029	18784
Volt Szovjetunió	1148	18105	Kolumbia	2984	12963	Mauritius	10340	18852
Magyarország	1237	24047	Irak	2820	13976	Horvátország	14853	21625
Tajvan	1419	42304	Costa Rica	2855	13986	Lettország	13769	23362
Szingapúr	1320	67180	Irán	2568	15529	Kazahsztán	11331	23399
			Mexikó	2648	15803	Magyarország	12097	24047
			Bulgária	2922	17953	Seychelles szigetek	13613	24856
			Malajzia	2667	22687	Észtország	10198	26173
			Magyarország	2654	24047	Litvánia	11845	26182
			Görögország	2628	24689	Málta	12552	27612
			Lengyelország	3141	26002	Portugália	13917	27726
			Portugália	2771	27726	Dél-Korea	12646	36151
			Japán	2519	36452	Omán	12173	36883
			Szingapúr	2439	67180			
Átlag	1327	16743	Átlag	2653	16747	Átlag	11437	20984
Magyarország a rangsorban	10.	3.	Magyarország a rangsorban	11.	6.	Magyarország a rangsorban	9.	8.
Magyarország az átlaghoz képest	93%	144%	Magyarország az átlaghoz képest	100%	144%	Magyarország az átlaghoz képest	106%	115%

Forrás: saját számítás a [Maddison Projekt](#) adatai alapján

Előzések

Impozánsak az eredmények akkor is, ha azt nézzük, hány országot előztünk meg a gazdasági teljesítmény rangsorban, illetve hány ország hagyott le minket.

Az egész adatbázis áttekintve négy olyan országot találunk, amelyek most már gazdagabbak nálunk, pedig 1920-ban, 1950-ben vagy 1990-ben még mögöttünk volt a gazdasági teljesítmény rangsorban. 33 olyan ország van, amelyikben korábban magasabb volt az egy főre jutó GDP értéke, mint nálunk, azonban Magyarország lehagyta őket. Magyarország most már gazdagabb, mint Dél-Amerika országai, India vagy Oroszország (a teljes lista a következő keretesben).

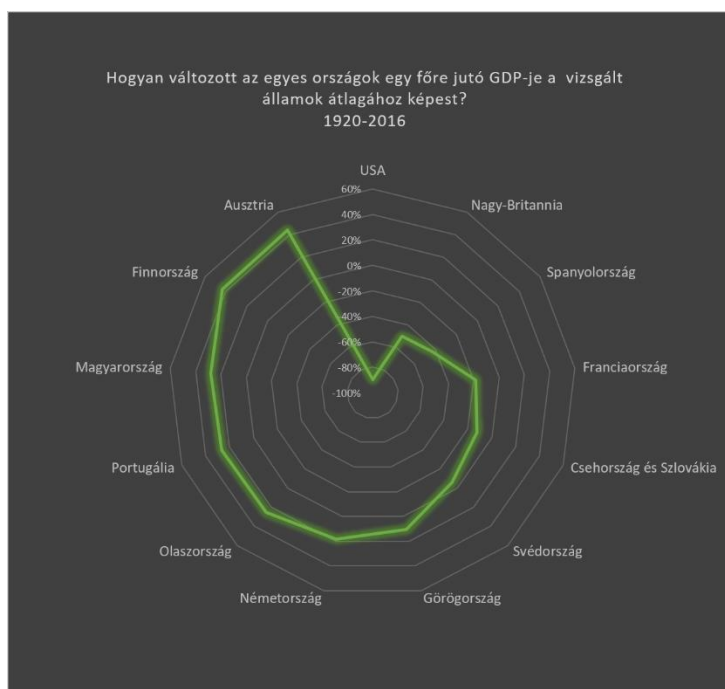
Akik megelőztek minket: Dél-Korea, Litvánia, Málta és Tajvan.

Akiket mi hagytunk le: Argentína, Barbados, Belorusszia, Bulgária, Chile, Costa Rica, Dél-Afrika, Dzsibuti, Ecuador, Fülöp-szigetek, Gabon, Guatemala, Haiti, Honduras, Horvátország, India, Indonézia, Irak, Kolumbia, Lettország, Libanon, Líbia, Malajzia, Marokkó, Mauritius, Mexikó, Namíbia, Nicaragua, Oroszország, Panama, Sri Lanka, Uruguay, Venezuela.

Magyarország gazdasági értelemben nem vesztese, hanem nyertese az elmúlt 100 évnek

Komolyan át kell gondolni az elmúlt évszázadról alkotott képünket az új adatbázisra alapuló számítások alapján. Ahogy a [itt elérhető részletes ábrák](#) mutatják, ez a felzárkózás szinte folyamatos.

- Hiába a trianoni trauma és a világháborús jóvátétel, a két világháború között 10 százalékot hozott be a magyar gazdaság a külön vizsgált 12 országhoz viszonyított hátrányából.
- A második világháború komoly visszaesést hozott, ezt 1950-re dolgozza le Magyarország.
- A pártállami korszakban is sikerült 10 százalékkal javítanunk az elemzésbe bevont országokhoz képest. 1950-ben az egy főre jutó hozzáadott termék reálértéke a vizsgált országok átlagának 43 százaléka, 1990-ben pedig 53 százaléka volt.
- A rendszerváltás óta eltelt időszakban további hét százalékkal csökkent a gazdasági teljesítőképesség relatív hátránya.

Forrás: saját számítás a [Maddison Projekt](#) adatai alapján

A fenti táblázatban azt hasonlítjuk össze, hogyan változott az országok egy főre jutó reáljövedelme a vizsgált országok átlagához képest. Hatalmasat lépett előre Ausztria és Finnország - és utánuk Magyarország a harmadik a listán. 1920-ban harmadakkora volt az egy főre jutó hazai termékünk reálértéke, mint az elemzett országok átlaga. 2016-ban majdnem dupla ekkora: 60 %.

Az eredményeket részletesen bemutató ábrákat [ide kattintva](#) tudod megnézni.

A közvélekedés szerint Trianon gúzsba kötötte a gazdaságot, a tervgazdaság zsákutca volt. A rendszerváltás után pedig az örökölt adósság nyomása és a válságokkal szembeni ellenállóképesség hiánya hátráltatta a fejlődésünket.

Ezekben az állításokban sok az igazság. A magyar gazdasággal évszázadokig egységes Ausztria egy főre jutó GDP-je 1920-ban kevesebb, mint fele volt Nagy-Britanniáénak – 2016-ban pedig az osztrák gazdasági teljesítmény már 15 százalékkal magasabb a brittekénél. Lengyelország a rendszerváltás utáni időszakban megnégyszerezte egy főre jutó gazdasági teljesítményének értékét – mi csak dupláztunk.

Ha nem tartott volna évekig kiheverni az ország felszabdalását... Ha nem pusztított volna olyan nagyot rajtunk a világháború... Ha mi is részt vehettünk volna a Marshall segélyben... Ha nincs tervgazdaság, erőszakos téveszesítés... Ha nem a pazarlóan felhasznált, drága hitelek terheivel indulunk a rendszerváltás után, ha nem tűnt volna el akkor 1 millió munkahely... Ha nem ragadtunk volna be az 2000-as években, ha nem csapott volna akkorát rajtunk a 2008-as válság...

Akkor sokkal gazdagabbak lehetnénk.

Azonban úgy tűnik, így is sikerült lefaragnunk gazdasági lemaradásunk jelentős részét. Egyrészt a sok szerencsétlenség és hiba mellett sok minden sikerült, másrészt más országokban sem csak a szerencse és a jó döntések összjátékáról szól a gazdaságtörténet.

Mi lehet a magyarázat?

Ha hihetünk az adatoknak, akkor Magyarország gazdaságának elmúlt 100 éve sikertörténet. Mi lehet a magyarázata annak, hogy a magyar gazdaság teljesítménye ilyen jelentősen fejlődött? Mi lehet az oka annak, hogy úgy lépett jelentősen előre a magyar gazdaság, hogy az nem érzékelhető? Hét lehetséges tényező:

1. *Magyarország 1920-ban szegény ország volt.* Jóval szegényebb, mint ahogy azt általában gondoljuk. Nem csak a háborús károk miatt – az Európa többi gazdaságát is komolyan érintette. Trianon után lényegében Budapest agglomerációja és egy szegény agrárvidék maradt az országból. Hiába a főváros ipara, az ország kulturális ereje, a lakosság jelentős része nagyon szegény volt. Nem véletlenül hívták „magyar problémának” a nincstelen parasztság helyzetét (erről [itt írtunk](#) korábban.)

2. *Viszonylag nyugodtan működött az ország.* Magyarország elmúlt száz évében a második világháborún és '56-on kívül kívül nem nagyon voltak véres, az ország működését alapjaiban felforgató események. Komoly belső átrendeződésekre többször sor került, de véres polgárháború, háború, komoly természeti katasztrófa, vagy más a köznyugalmat megrázó esemény nem nagyon volt. Ritkán állt le a munka, az oktatás, a közlekedés.
3. *Nyitott gazdaság.* Magyarország kapcsolata a külföldi gazdaságokkal folyamatosan aktív volt. Az intenzív külkereskedelem a direkt gazdasági eredmények mellett ösztönzi a teljesítményorientált működést, nyitott és rugalmas gondolkozást, folyamatos csatornát nyit a technológiák áramlásának. A világ második világháború utáni világ komoly konfliktusoktól mentes működése a stabil működésű országok számára megteremtette a gazdasági hozamok folyamatos kiegyenlítődésének feltételeit.
4. *Adottságok.* Magyarország infrastruktúrája, munkaerejének képzettsége, elitjének képessége és teljesítménye, az országot működtető intézmények és szervezetek minősége a hasonló fejlettségű országokhoz képest jó és jó volt. Egyes ágazatokban (pld. mezőgazdaság, gépgyártás, gyógyszergyártás) komoly szaktudás, nemzetközileg versenyképes vállalatok alakultak ki.
5. *Hagyományok.* Hol intenzívebb, hol gyengébb gazdasági hatásokkal, de folyamatosan építhettünk a külhoni magyarság létére és az egykori monarchia hagyományaira, kapcsolataira. A magyar tudomány és kultúra kiemelkedő műhelyei folyamatosan bekapcsolták Budapestet az európai vérkeringésbe. Sok szakterületen és igazgatási területen tiszteletreméltó teljesítményre képes intézmények, hivatásrendi kultúrák alakultak ki.
6. *Szerencsés tényezők.* A két világháború között és a rendszerváltás után a legfontosabb partnerünk a dinamikus fejlődő Németország húzott minket, a Kádár rendszer alatt a feszített fejlesztési ütemű Szovjetunió piaca és olcsó nyersanyagai. A rendszerváltás utáni időszakban az olcsó képzett munkaerő és az uniós piac gyors és olcsó elérhetősége vonzóvá tette az országot a külföldi befektetők számára. Közel vagyunk Európa több kiemelkedően gazdag és gyorsan fejlődő területéhez (Ausztria, Bajorország).
7. *Jól is csináltunk pár dolgot.* Vállalatvezetőink, gazdaságsszervezőink, gazdaságpolitikuskaink, politikuskaink gyakran sikeresen helyt álltak. Működő rendszereket raktak össze, általában tudtak mit kezdeni a hirtelen helyzetekkel, volt bennük ambíció és eltökéltség területük minőségi fejlesztésére. Orion, Medicor, Bonafarm. A Klebensbergi oktatási reform, a vállalatvezetői ösztönzők megteremtése a tervgazdaságban, a külföldi befektéseket vonzó környezet és támogatási rendszer kialakítása az uniós piacok megnyílásával. Bővíthető, sőt bővítendő a lista – ha elfogadjuk, hogy 100 év alatt sikeresen fejlődött a gazdaságunk, akkor érdemes elgondolkozni ki, mit csinált jól. Nem csak címlapot érdemlő döntések a fontosak, hanem a stabil és gördülékeny üzletmenetet folyamatosan fenntartó és biztostó sok apró lépések is.

Magyar Siker?

Döcögős ez a pozitív gondolkozás, nehezen megy. Arra van nyelvünk, szemünk, hogy a hátráltató korlátokat, a visszaesést okozó katasztrófákat, a ki nem használt helyzeteket, a tévedésből, opportunizmusból származó rossz döntéseket vegyük észre.

Pedig 1920-ban Csehszlovákiához viszonyítva a fejlettségi hátrányunk nagyobb volt, mint most Németországhoz képest. Görögországtól olyan arányban voltunk akkor lemaradva, mint ma Franciaországtól.

A trianoni trauma, a pusztító háború, a gúzsba kötő kommunizmus, a kaotikus rendszerváltás csak az egyik fele a történetnek. Érdemes lenne megkeresni a másik felét is. A vállalkozások és munkavállalók valahogy megtalálták a továbblépés lehetőségeit. Az intézményrendszer és az állami döntések valahogy képesek volt a gazdaság fejlődését a szerencsésebb (vagy szerencsésebbnek tartott) országok szintje fölött tartani. Voltak olyan kulturális, szervezeti tartalékaink, amelyeket mozgósítani tudtunk, hogy tartsuk az ütemet a világgal. A 30-as években, a 60-as években, a 90-es években és most is.

A 'van mire büszkének lennünk' állítás nem csak örömteli, hanem feladatokat is jelent. Annak a feladatát, hogy feltárjuk a relatív előrelépés okait, megtaláljuk mire is épült az elmúlt 100 év sikere. Ehhez persze valahogy meg kellene barátkoznunk azzal a gondolattal, hogy Magyarország sikeréről beszéljünk.

Siker, hogy száz év alatt gazdasági lemaradásunk felét ledolgoztuk Spanyolországhoz, Nagy-Britanniához vagy Franciaországhoz képest. Ebbe munka is van, nem csak az, hogy ők pechükre elveszítették a gyarmataikat, mi pedig nem.

A Gömböc szobra a Corvin Sétányon – forrás: hirtv.hu

Módszertani megjegyzések

Adathiba? – Nem valószínű.

Több jel utal arra, hogy nem tévedésről van szó. Ha átolvassuk Romsics Ignác Magyarország története a 20. században című könyvének gazdaságtörténeti fejezeteit, nem találunk az eredményekkel ellentmondó állításokat. Romsics is azt írja, hogy a Horthy korszakban sikerült szinten tartani a gazdaság fejlettségét, a Kádár rendszer idején pedig csökkent a különbség a fejlett országok és Magyarország gazdasági teljesítménye között. A rendszerváltás gazdasági teljesítményével kapcsolatban pedig sok adatforrás mutat hasonló eredményeket. A bemutatott számok összhangban vannak a [Statisztikai Szemle nyáron megjelent elemzésével](#) is.

A Maddison Projekt pedig a gazdaságtörténet egyik legalaposabban összerakott alapinfrastruktúrája. Angus Madison gazdaságstatisztikus 2010-es halála után egy kutatócsoport folytatta az általa létrehozott hozzáadott érték adatbázis továbbfejlesztését. A folyamatosan fejlesztett adatbázis a római kortól napjainkig becsüli meg az egyes országok gazdasági teljesítményét. Komoly változást jelent, hogy legújabb adatbázisában már az egyes országok között árkülönbségeket is kiszűrik a jobb összehasonlíthatóság érdekében – ez a fejlesztés, ami a magyar gazdaság múltbeli fejlettségét új nézőpontba helyezi.

Miért az arányt vizsgáljuk és nem a különbséget?

Az gazdasági teljesítmény arányának változása nem jelenti azt, hogy a különbségek értéke nem nő. Például Németország egy főre jutó nemzeti termékének értéke 100 éve háromszorosa volt a magyarnak, 2016-ban már csak duplája. Dollárban kifejezve a különbség azonban 2500-ról 22.000-re nőtt. Az elemzésbe bevont gazdag nyugati országok még mindig jóval gazdagabbak nálunk.

A különbségek arányának csökkenése ettől még felzárkózást mutat. Minden cég, minden gazdaság a saját méretéhez képest tud nőni. Ahhoz, hogy két ország mutatója között az abszolút különbség csökkenése reálissá váljon, ahhoz a két ország mutatójának aránya közel kell, hogy kerüljön egymáshoz.

Minél kisebb a relatív különbség, annál kisebb éves növekedési többletre van szükség, hogy a hátrábbról induló ország utolérje a másikat. Például, ha egy ország egy főre jutó GDP-je egy másik országénak fele (mint Magyarország és Németország esetében), akkor ahhoz, hogy ne nőjön a két ország GDP-je közötti különbség, a szegényebb országban kétszer gyorsabb gazdasági növekedésre van szükség. Ha az egyik gazdaság nemzeti jövedelme a másik háromnegyede (mint Magyarország és Spanyolország esetében) akkor elég a másfélszer gyorsabb növekedés ahhoz, hogy a GDP-k különbsége ne nőjön. Azaz, ha Németország 2 százalékkal nő, akkor nálunk 4 százalékos növekedés szükséges ahhoz, hogy ne csak arányban, hanem a GDP-k pénzben kifejezett különbségében is záruljon az olló. Ha Spanyolországban is két százalék a növekedés ehhez elég 3 százalék.

Módszertan

Első elemzésünkben 15 ország egy főre jutó bruttó hozzáadott értékének (GDP) reálértékét hasonlítjuk össze. Azt elemezzük, hogy a vizsgált években hogyan alakul az egyes államok egy főre jutó bruttó hazai termékének reálértéke a 15 ország adatainak egyszerű átlagához viszonyítva. Azokat az országokat válogattuk be az elemzésbe, amelyeket legfontosabbnak tartottuk a magyar gazdaság teljesítményének szempontjából.

Az első csoport a visegrádi országok (Mivel Csehország és Szlovákia 1993-ig egy államot alkotott a két ország összevonva szerepel az elemzésben.) A második csoportba Ausztria és Németország tartozik, ők a magyar gazdaság két legfontosabb orientációs pontja. Bevontuk az elemzésbe Európa nagy országait (Franciaország, Anglia), a mediterrán országokat (Görögország, Olaszország, Spanyolország és Portugália), a gyakran példának és mintának tartott Írországot, Finnországot és Svédországot, illetve a nyugati gazdaságot meghatározó Amerikai Egyesült Államokat.

Írország 1923-ban jött létre, Lengyelország is akkor volt újjászületőben. 1920-ra nincs GDP adatuk, ezért csak 1937-től szerepelnek az elemzésben.

Az elmúlt 100 évet több időszakra vágtuk: a két világháború közötti időszakra (1920-37), a háború korszakára (1937-45), az újjáépítés időszakára (1945-50) tervgazdasági periódusra (1950-90) és a rendszerváltás utáni időszakra (1990-2016). Azért választottuk az 1937-es időponthatárt, mert Csehszlovákiára 1938-as adat – az ország megszállása miatt – nincs adat.

A második elemzésben azokkal az országokkal hasonlítottuk össze Magyarország gazdasági teljesítményét, amelyekben az egy főre jutó jövedelem reálértéke kevesebb mint 20 százalékkal tér el a magyartól - 1920-ban, 1950-ben, illetve 1930-ban.

A harmadik elemzésben egyszerűen megnéztük, melyik országokat előztük le, illetve melyik országok hagytak le minket a rangsorban.